

DISCIPLINARY STRUCTURE OF THE SOCIOLOGY

Abstract: Disciplinary picture of contemporary sociology. Legitimacy of sociological disciplinary structures. Determination of the disciplinary structure of sociology from different social spheres. Object and subject matter: Sociology of Science, Sociology of Knowledge, Sociology of Religions, Sociology of Economics, Sociology of War and Peace Sociology of Politics, Sociology of Mass Communications, C etc. Presentation of the theoretical concepts of sociologists working in the different sociological disciplines.

Author information:

Sonya Ilieva
Prof. DSc
Department of Social Work
at Konstantin Preslavsky – University of Shumen
✉ sonyailievaa@gmail.com
🌐 Bulgaria

Keywords:

sociological discipline, theoretical function, practical function, scientific productivity, scientific contribution, scientific humanism, theory, hypothesis, abstraction, rationalism, paradigm, intellectual networks, epistemology, intensification of science, ideal factors, real factors, ideology, utopia, economics, economic economic inequalities, division of labor, exchange, industrial relations, economic relations, rationality, logical actions, illogical actions, social systems, social indicators, militarization, communicator, communication, mass communication, opinion leaders, culture theory, audience, mass audience, information order, social mobility, politics, classes, political culture, political activity, political parties, political conflicts, law, legal norms, institution, family, forms of kinship, marriage, social aggregation, family functions, social governance, human resources, formal organization, bureaucracy, labor, labor relations, labor extensions, personnel selection, human relations ektivnost SB labor, sports, variability of sport

Възникнала през XIX век науката Социология започва веднага, още в началото на XX век своя диференциация или „раздробяване” на различни дисциплини, всяка от които със свой генезис, речник, предмет и обект на изследване. Както подчертава проф. д-р ГЕОРГИ ФОТЕВ в своята изключителна монография „Дисциплинарна структура на социологията” /2006 г./ благодарение именно на това „раздробяване” под титула *Социология* днес се възприемат над 50 социологически дисциплини. Според него, диференциацията в обществото, разделението и специализацията на обществения труд, увеличаващата се комплексност на обществото водят до появата на различни „поддисциплини” в социологията, които оформят нейната дисциплинарна структура.

Представените по-надолу социологически дисциплини в никакъв случай не изчерпват тази дисциплинарна структура, но представят някои от тях, свързани с различни сфери на обществото.

1. Социология на науката

Тя е дисциплина в рамките на социологическото познание, обект на която са разнообразните и противоречиви отношения между науката и обществото; науката и

различните сфери на обществото; изследване чрез социологически методи закономерностите на развитие и функциониране на науката като социална институция; научно изследване на социалните структури и институции групи, социални ресурси свързани с науката; повишаване ефективността на труда на учените и анализиране на техните мотиви и стимули в научната дейност.

В рамките на дисциплината са обособени три основни предметни области: Първа област – Система на обществените отношения в науката; Втора област – Взаимодействие между наука и общество; Трета област – Човекът в науката.

В развитието на Социология на науките се обособяват *две функции*: 1.теоретична – развитие на знанието за самата наука из закономерностите на нейното развитие; 2. практическа – пътищата за усъвършенстване на научната дейност, в съответствие с нейните вътрешни закономерности.

Институционалната структура на Социология на науката е разработен в началото на 60-те години на XX век. Особено значение за развитието на тази дисциплинарна структура на социологията имат докладите на проведения през 1931 г.в Лондон *Международен конгрес по история на науката и техниката*. В рамките на Международната социологическа асоциация по-късно е създадена изследователска група, обединяваща учени, работещи в областта на социалната организация на науката. По-късно в САЩ, Великобритания и други държави са проведени изследвания за условията и възнагражденията в науката, конкуренцията между учените, организацията и ефективността на изследователски групи. При тях широко са използвани Контент – анализ (Анализ на съдържанието), изучаване биографиите на учените, интервюта и анкети за да се определят: отношението между социалното положение, образование, политически и религиозни ориентации; научната продуктивност и успешна научна кариера; честотата на цитиране (показател цитати) за изследване комуникацията в мрежата на науката за да се установи приносът на учените в разработването на определена научна дисциплина и др. документ за анализ, въпросници и интервюта с учени.

Теоретични аспекти на Социология на науката са развити в научни разработки на различни социолози:

ДЖОН БЕРНАЛ - В „Социалната функция на науката” (1939) той пише, че значението на науката за историята и в съвременния живот, следва да се посочи и да се илюстрира. Враждебността между научните и хумани теми трябва да бъде разбита и заменена с *научния хуманизъм*. Преподаването на история на науката ще послужи за коригиране на съществуващата атмосфера на научен догматизъм, ще посочи завоеванията на науката и контролът и над природните процеси, ще осигури рационални тълкувания на теории и хипотези и т.н. Науката постоянно се променя, тя е дейност, а не само привеждане на факти. Социалните последици от науката и силите, които тя вкарва в човешките могат да променят целия обикновен, човешки живот.

РОБЪРТ МЪРТЪН – В „Социология на науката” (1973) изразява мнение, че според него четири основни социални норми се приемат от учените като задължителни: 1.универсализъм (научният резултат е валиден за всички); 2.организиран скептицизъм (в науката не съществуват безпогрешни); 3.всеобщност (истината принадлежи на всички); 4.безкористност (с наука не се занимава заради самата нея и основният вид награда е признанието на колегите). Понякога към тези четири норми се прибавят и: рационализъм (стремеж към разбиране на всичко обобщено и абстрактно); емоционална неутралност (изискване да се отнася с "хладна глава" към всякакви твърдения). Според него основната задача на Социология на науката е да се проучи връзката между наука и социална структура с помощта на концептуалните рамки на социологията;

ТОМАС КУН – В „Структура на научните революции” реализира радикално нов поглед върху развитието на науката: тя не напредва чрез линейно натрупване на нови знания, но претърпява периодични резки промени, наричани още *смяна на парадигмите*, при които естеството на научното знание в рамките на дадена област коренно се променя.

ДРУГИ ИЗВЕСТНИ СОЦИОЛОЗИ НА НАУКАТА СА:

БАРИ БАРИНС – Един от създателите на първата учебна програма по Социология на науката в Единбургския университет през 1970 г. Той приема науката като една от формите на културата;

ДЕЙВИД БЛУР – Развива областите на науката и технологиите. Смята, че в науката хората трябва да бъдат третирани по равностоен начин;

САЛ РЕСТИВО - Един от основателите и бивш президент на Обществото за социални изследвания на науката и Асоциацията за Хуманистична социология. Неговата пионерска работа в социологията на математиката е ключов фактор в социалния конструктивизъм при образованието по математика и философия на математиката. Той спомогна за развитието учебна програма за наука и технологии, която става много популярна и основна за много университети в САЩ и света;

РЕНДЪЛ КОЛИНС – Социолог, работещ в няколко области едновременно, но специално в Социология на науката се занимава с социалната история на глобалния интелектуален живот. Той дава изискан поглед върху няколко култури от световната история и разкрива как креативността се задвижва от голяма гама на противоречиви позиции във всяка общност. Фокусира върху исторически места, където се образуват сложни социални идеи, моделите на интелектуални мрежи, техните вътрешни разделения и конфликти;

МАРТИН КУШ - Има разработки по философията на социалните науки, епистемология, философия на езика и съзнанието и др. Прави важен принос за научно-технологичните изследвания, особено в областта на Социологията на научното познание;

ХАРИ КОЛИНС - Той търси обяснение за това как учените следват правила и модели, при извършване на експерименти и научната практика. Тази негова гледна точка се възприема като релативистки позиция. Занимава се с въпросите на легитимността и разширяване на обществено участие при вземането на научни решения;

СТИВ ФУЛЪР – Смята, че академичната свобода се отнася до личната свободата на учения, а не е частен случай на свободата на словото. Това е важно за академичните среди, за да могат свободно да се изразят различните становища при обсъждане, което може да доведе до напредък на науката. Твърди, че учениците и студентите имат същото право на академичната свобода.

Изследванията на Социология на науката са фокусирани главно върху следните въпроси: социалните фактори на интензифициращи научната дейност; ученият като производител на знания и участник във вътрешно научните взаимодействия; структура на науката като социална система; влияние на науката върху социологическата система на обществото; въздействие на обществото и неговите подсистеми върху развитието на науката; проблемът за формиране на учените и изследователските екипи; осигуряване развитието на нови направления в областта на науката; социалната структура на изследователските екипи; начини за подобряване на условията и организацията за изследователска работа; социалния статус на учените и научни дисциплини; начин на живот и социален профил на научната интелигенция; мотивацията при научната работа; социални модели на възпроизводство на научни кадри и др.; професионалната мобилност в областта на науката; различни концепции за функциите на научния екип и др. [15], [22], [37], [40], [44], [26].

2. Социология на знанието

Човешкото знание е продукт на човешката дейност. Върху него оказват влияние социалните условия, социалните процеси, производството и възпроизводството на материални и духовни блага в рамките на обществото. Задачата на Социология на знанието е да покаже ограниченията и възможностите на знанието, обусловени от неговата социална определеност.

За пръв път в науката терминът *социология на знанието* въвежда МАКС ШЕЛЕР през 1924 г. Той поставя проблемът за знанието въобще като проблем на отношението между *идеалните фактори* и *реалните фактори*.

Но първата радикално изградена концепция за знанието дава КАРЛ МАНХАЙМ, който постулира битийната обвързаност на всяко знание от социалната действителност. Той смята, че

социалната действителност е невъзможно да бъде опозаната всецяло, доколкото познавателната позиция на човека е ограничена и детерминирана от интересите на определени социални групи. Т.е. той показва социално-историческата обусловеност на мисленето и познанието от идеологията и утопията. ПИТЪР БЪРГЪР и ТОМАС ЛУКМАН дават феноменологична интерпретация на знанието, а ТОМАС КУН развива своята теория за развитието на науката от гледна точка на появата на нови парадигми, които я движат в прогресивна посока.

Съществуват *две основни, типологични направления в Социология на знанието*:

Първо направление – Приема социалната обвързаност на знанието, връзката на познавателния процес със социалните групи, процеси и явления. Основни проблеми на това направление са: произходът на познавателните форми; социалните функции на знанието; всекидневно и научно знание; власт и знание; идеология и знание и др.;

Второ направление – Подхожда към знанието като към относително обособена човешка дейност, притежаваща свои характеристики, но същевременно с това – влизаща във взаимодействия с останалите части на социалната сфера. Основни проблеми на това направление са: институционализацията на познавателния процес; взаимоотношения между познавателните и други институции на обществото; автономизацията на знанието като специфична човешка дейност; роли и функции на субектните участващи в процеса на познанието и др.

Социология на знанието оказва голямо внимание върху: социологията като цяло; останалите социологически дисциплини; епистемологията [22], [51].

3. Социология на религията

Социология на религията е социологическо направление, което изучава връзката между религия и общество, проучва религиозните практики, историческия опит на взаимодействие между религия и общество, ролята на религията в обществените процеси. За разлика от философията на религията, социология на религията няма за цел да прави оценка на религиозните вярвания.

Съвременната социология на религията може да се представи като съвкупност от три нива на знанието: методологически, теоретични и емпирични. Тя изследва религиозното разбиране, съвременните форми на организация на религията и нейното взаимодействие с политиката, икономиката и други социални системи. Изследва и процеса на секуларизация.

В този контекст това направление социологията води своето начало епохата на Френското Просвещение. По това време е натрупан богат фактически материал за историята на християнството и на неевропейски религии.

Съвременната социология на религията се фокусира върху въпроси като секуларизацията, гражданската религия, както и съгласуваността на религията в контекста на глобализацията и мултикултурализма.

Направления:

- Еволюционизъм в социология на религията (ОГЮСТ КОНТ, ХЪРБЪРТ СПЕНСЪР, ЕМИЛ ДЮРКЕМ, ГЕОРГ ЗИМЕЛ);
- Функционализъм в социологията на религията (РЕДЖИНЪЛ РАДКЛИФ-БРАУН, БРОНИСЛАВ МАЛИНОВСКИ, ТОЛКЪТ ПАРСЪНС, НИКЛАС ЛУМАН, РОБЪРТ МЪРТЪН);
- Нео - еволюционизъм в социологията на религията (МАКС ВЕБЕР);
- Конфликтологията в социология на религията (МАРКСИСТКА ТЕОРИЯ НА РЕЛИГИЯТА) [5], [22], [37], [10], [11], [8].

4. Социология на икономиката

Тази дисциплина част от структурата на социологията изучава социалните ефекти и социалните причини за различни икономически явления. Полето на науката може да бъде най-общо разделено на класически и съвременен период. Класическият период се занимава специфично с модерността и нейните определящи аспекти - рационализация, секуларизация, урбанизация, социална стратификация и др. Съвременният период на науката се консолидира

през 1985 г. в работата на МАРК ГРАНОВЕТЕР, озаглавена "Икономическо действие и социална структура: проблем за вложеността". Тази работа разработва концепцията за вложеността (*embeddedness*), според която икономическите отношения между индивидите или фирмите заемат място в съществуващи социални отношения (и по тази причина са структурирани от тези отношения, както и по-големите социални структури, от които тези отношения са част).

Целта на дисциплината е да анализира:

- социологически теории и направления, които изследват функционирането на икономиките, пазарите и икономическото действие на отделните агенти;
- социалните основи на икономическите институции, разгледани през призмата на различни социологически и методологични направления;
- основните измерители на социално-икономическите неравенства в обществата;
- неравенствата в образователните постижения и значението на образованието за позиционирането на пазара на труда;
- шансовете за намиране на работа както на хората с ниско образование, така и на тези с висока квалификация;
- разглеждат се неравенствата в контекста на достъпа до възможности за учене през целия живот;
- влиянието, което оказват върху трудовия статус фактори като възраст, етнос и пол; тематизира се участието на жените в професии, свързани с технологиите и шансовете им за достигане до ръководни позиции в бизнеса;
- познания за различните трудови стратегии на индивидите и групите в зависимост от променящите се пазари в условията на нарастваща глобализация и конкуренция и др.

В тези посоки са работили учени от различни исторически епохи, за почвайки от Новото време, до наши дни, измежду които:

АДАМ СМИТ – Задълбочено изследва икономическата сфера на обществото и създава концепцията за *невидимата ръка на пазара* и свободната търговия. Но централна тема в неговото творчество са обществените условия, при които частният индивидуален интерес и общественият интерес съвпадат. Той разглежда структурата на обществото, състояща се от различни професионални и социални групи. Те са продукт преди всичко на общественото разделение на труда, което определя и социалните различия между хората. Според А. Смит, разделението на труда е всъщност най-силната социална връзка между хората, която ги прави взаимно зависими. Чрез размяната те могат да проявят своите социално произведени способности и те да станат обществено достояние.

КАРЛ МАРКС – Според него икономиката започва с изследване на изследване на производствените отношения. Това са отношенията между хората в които те неизбежно влияят при производственото разпределение и потребление на блага и услуги. Всред системата от производствени отношения доминират тези на собственост; изяснява връзките между икономическата и неикономическата дейност на хората, които обяснява с отношенията на собственост. Той търси баланс между икономическата и социологическата перспектива. Взаимодействието между икономическите и социалните явления не може да бъде разбрано, ако те се разглеждат изолирано едни от други.

ЕМИЛ ДЮРКЕМ – Прави анализ на проблема за дерегулацията на икономическия живот и социалните механизми за неговата стабилизация. Според него, бързото икономическо развитие изпреварва създаването на адекватни норми и правила за регулиране на човешкото поведение. По този начин се отваря път на дерегулацията в обществото. Той обозначава това състояние като *аномия*. В този контекст Е. Дюркем смята, че моралът, а не икономиката трябва да се превърне в основен социален проблем. Ученият има и специфичен поглед към *разделението на труда*. От негова гледна точка то има по-широки социални функции за създаване и поддържани на социалната солиарност. Задълженията и правата, формирани в резултат на взаимната зависимост между хората, са продукт на нарастващото разделение на

труда. Именно те, а не пазарната размяна поддържат целостта и устойчивостта на обществото. Самият пазар е не просто свободна размяна на стоки и услуги, а сложна социална система от регулативни норми и правила.

МАКС ВЕБЕР – Той не само употребява понятието *икономическа социология*, но и очертава нейното специфично научно поле. Според него, тази социологическа дисциплина трябва да съчетава: 1.икономическата теория; 2.икономическата идтория; 3.икономическата социология. Важен елемент в неговата теория е концепцията за *икономическото действие*, което е социално обусловено, защото е ориентирано спрямо действията на други хора; винаги е свързано с определен смисъл, определящ неговата индивидуална и културна значимост; притежава типично властово измерение, отразяващо борбата за контрол и разпореждане с икономическите ресурси. Друг важен момент в творчеството на М. Вебер заема и проблемът за рационалността на икономическите действия и нарастващата рационалност на икономическия живот;

ВИЛФРЕДО ПАРЕТО – Той посочва, че социологията може да допълни, а не напълно да измести социологическия анализ. Според него човешките действия са логически и нелогически. *Логическите действия* са обект на анализ от икономическата теория. *Нелогическите действия* са предмет на социологията и преобладават в общественения живот. Техният анализ е много труден и в много случаи пораждащите се от тях проблеми не са обект на икономическата теория.

АЛАН МАРШАЛ – Вижда смисълът на политическата икономия да изучава сферата на обществените и индивидуални действия по създаването на материални основи на благоденствието;

ЙОЗЕФ ШУМПЕТЕР – Той е един от най-големите изследователи на *отношението държава – икономика*, анализирайки държавното регулиране на икономиката, данъчната и митническата политика, социални структури и благосъстояние на населението, и др. За основите на икономическата теория той възприема статичната система на икономическо равновесие, или точката на достигане на икономическото равновесие, каквото той нарича *метод на вариациите*. Доближаването на икономическото равновесие е полезно, защото в неговата светлина може да бъде разгледан определен аспект от икономическата реалност. Развитието се характеризира с промяна. Ролята на активния агент в процеса на промяната се приписва на производителя, докато потребителите следват пасивно и се обучават от него при необходимост. Представянето на нови производствени комбинации е работа на предприемачите, които трябва да вземат иновативни решения. Схващането за предприемачите е ключова категория в теорията на Й. Шумпетер: като двигатели на промяната, предприемачите генерират капиталистическо развитие. Ученият поставя въпроса и за *икономическите идеологии* при изследването на икономическия живот – предварителните нагласи и разбирания, които изкривяват оптиката на изследователя при теоретическата реконструкция на икономическия живот.

МАРСЕЛ МОС – Анализира процесите на икономическа размяна като социален феномен и свързаните с него институции и форми на социална връзка: договор, кредит, дълг, доверие, подарък и др.

ФРАНСОА СИМИАНД – Анализира динамиката на работните заплати във Франция от средата на XVIII век до 1930 г., разглеждайки нейната обусловеност от множество демографски, технологични и институционални фактори.

ТОЛКЪТ ПАРСЪНЗ и НЕЙЛ СПЕНСЪР – Тандемът от двамата учени поставя икономиката като обект на социологически анализ в съвместната им работа «Икономика и общество», която представлява опит за интегриране на икономическата и социологическата теории. В основата на този труд стои разработеният от Т. Парсънз структурна-функционален модел на обществото. Според теорията на двамата учени, функционалното изискване за *адаптиране на социалната система* към нейната среда се изпълнява от икономическата подсистема, която обхваща всички дейности по производството и разпределението на богатата. Чрез труда се осъществява взаимодействието и приспособяването на обществото към

природната среда и по този начин се поддържа неговото съществуване. Чрез *интеграцията* се осигуряват равновесието на икономическата система и поддържането на съгласувани взаимодействия между нейните подсистеми и относително независими структурни единици. Главна роля в тези процеси имат ценностно – нормативното регулиране на икономическия живот, системата от доминиращи и легитимни правни норми, както и механизмите на социалния контрол;

ДЖЕЙМС КОУЛМАН – Той смята, че формите на организация на социалните системи са продукт на съгласувани, но индивидуално осъществявани действия. Разбирането на индивидуалното поведение означава да се установят неговите мотиви, които го правят рационално от гледна точка на извършителя. От тази гледна точка е важен преходът от микроравнището на анализ – индивидуалното поведение, към равнището на социалните системи, тяхната организация и функциониране;

ДЖОН ГОЛДТОРП, ФРЕД ХИРШ и др. – Според тях икономическите отношения не се проявяват само на пазара, а и в борбата за икономическа и политическа власт и влияние, което прави задължителен политическия анализ на икономическите явления [22], [37], [24], [29], [33].

5. Социология на войната и мира

Има за свой обект социалните причини за възникване на военни конфликти и пътищата за тяхното преодоляване. Анализира обществените сили, стоящи зад тези конфликти както и противостоящите им обществени движения и организации, насочени към утвърждаване на мира в национален и глобален мащаб.

Тази дисциплина възниква през 70-80 г. на ХХ в. в рамките на т.нар. *изследвания на мира* в света (*peace research*) като те са насочени главно към политическите, военните и технологичните аспекти на въоръжаването през призмата на социалните процеси. По това време възникват и институти за изследвания на мира, чийто брой непрекъснато се увеличава така, че в края на ХХ век те наброяват над 300.

В рамките на Социология на войната се оформят следните *направления*:

Приоритет на вътрешната политика (Primat der Innenpolitik) – Основава се върху работите на Екарт Кер и Ханс-Улрих Велер, които считат, че войната е продукт от местните условия и само агресията се определя от външни фактори. Така например, Първата световна война е резултат не на международните конфликти, тайните съглашения или нарушаването на баланса на силите, а резултат от икономическата, социалната и политическата ситуация във всяка страна, въввлечена в конфликта.

Приоритет на външната политика (Primat der Außenpolitik) на Карл фон Клаузевиц и Леополд фон Ранке, които считат, че войната и мира са следствия от решенията на държавните дейци и геополитическата ситуация.

Рационалистично – То предполага, че и двете страни във военния конфликт действат разумно и изхождат от желанието да получат най-голяма изгода при най-малки загуби. Рационалната теория набляга на три причини, поради които някои страни не успяват да се договорят и вместо това започват война: проблема на неделимостта, асиметричността на информацията с намерение въвеждане в заблуда и невъзможността да се вярва на обещанията на противника.

Социалдарвинистко – Според него насилието е перманентно, вътрешно присъщо качество на човешката природа и следователно войната е неотменим спътник на човечеството.

Малтусианско - Причините за войните се крият в ръста на населението и недостатъка на ресурсите. Те едва стигат за препитание на населението и затова чрез войните се регулира ръстът на населението. От гледна точка на малтусианското направление относителното намаляване на броя на военните конфликти през последните 50 години, особено в развиващите се страни, е следствие на това, че новите технологии в селското стопанство способстват изхранването на доста по-голям брой хора; в същото време достъпът до контрацептивни средства води до съществено намаляване на раждаемостта.

Марксистко – В рамките на марксистката теория войната е продукт на класови противоречия и продукт на господстващата клас. Зад нея стоят социални интереси и противоречия.

Ревизионистко – Възниква през 70-те години на XX век в САЩ. Негови главни представители са М. Шулман, Дж. Гадис, Р. Гарднър, които отхвърлят Студената война и са за търсене на компромиси в международните отношения. В това направление се оформят два подхода: 1. търсене на мира като отсъствие на военни конфликти и постигане на един свят без наличието на военно насилие; 2. мирът означава свят не само без военни, но и без класови конфликти.

Теорията на Социология на войната включва и т.нар. *Социални индикатори на милитаризацията*, разработени главно от Рут Сивард – америкаански социолог. Някои от тях са: военни разходи на човек от населението, военен бюджет; съотнесен към социални разходи; военни лица, спрямо човек от населението и др.

В рамките на дисциплината се провеждат емпирични социологически изследвания на национално, регионално и глобално ниво, включително и в България [28], [22], [37], [6].

6. Социология на масовите комуникации

Изучава социалните връзки и отношения в обществото, възникващи при масовото разпространяване на социално значима информация чрез средствата за масово осведомяване – печат, радио, телевизия и др. Изследванията на масовите комуникации започват през 20-те години на XX век, които продължават и до наши дни. Те са насочени към: взаимовръзките между институционалния комуникатор – организация, редакционен екип, журналисти; характеристиките на масово разпространяваните съобщения – форма, съдържание, социален адресат; различните групи в масовата аудитория.

Главни теоретични ориентации в Социология на масовите комуникации:

ХАРОЛД ЛАСУЕЛ предлага еднопосочна схема за анализ на масовите комуникации. Тя има следните елементи: кой съобщава, по какъв канал, какво, на кого и с какъв ефект.

ПОЛ ЛАЗЕРСФЕЛД и ИЛАЯ КАЦ разкриват тясната връзка между масовите и междуличностните комуникации като същевременно изясняват ролята на т. нар. „лидери на на мнение” в процеса на убеждаване.

УАЛБЪР ШРАМ в този контекст обосновава двустепенен поток на съобщенията, който по-късно се разраства в многостепенен, а характеристиките на лидерите придобиват ситуативен характер.

ДЖОРДЖ ГЕРБНЕР очертава т.нар. „култивационна теория”, според която значимостта на комуникацията и по-конкретно на телевизията има своето значение при изграждането на взаимно споделяни версии на социалната действителност и така аудиторията своеобразно се култивира.

АБРААМ МОЛ обосновава необходимостта от социодинамична рамка за анализ на масовите комуникации, разглеждани като компонент на по-широкия социокултурен цикъл.

ЮРГЕН ХАБЕРМАС предлага етнометодологична теория за комуникативна компетентност.

ПАВЕЛ КАМПЕАНУ, БОРИС ФИРСОВ ЙЕЖИ ПОМОРСКИ и др. разглеждат взаимовръзката на масовите комуникации с други процеси в обществото – социализация, социален контрол, социална интеграция, демократизация на обществения живот и др.

ПОЛ ХОЛМОС и РАДЕ ВАСИЛЕВ изследват масовите комуникации и професионалните общности на журналистите.

МАРГИН ЖУЛЧЕВСКИ и ИТИЕЛ ПУЛ анализират информационните политики и скритите зад тях интереси.

ТОМАС ГЛОБАН – КЛАС и ХРИСТО БОНЕВ изследват масовата аудитория и нейната комуникативна активност.

ЕЛИЪТ АРЕНСЪН изследва каналите на предаване на съобщенията и начините на тяхната организация.

КААРЛЕ НОРДЕНСТРЕНГ и ТАНКО ВАРИС, ШОН БРАЙТ смятат, че бързите промени в комуникационните технологии ще доведат до нов световен информационен ред [22], [17], [31], [32].

7. Социология на образованието

Изучава образованието като социална реалност като изследва: системата на отношения между образованието и обществото като цяло; взаимовръзката между образование и останалите обществени явления; взаимовръзките между социалните структури, видовете дейности в образованието и предаваните чрез него знания и ценности.

Корените на науката се намират в началото на ХХ век, в теориите на Емил Дюркем и Макс Вебер:

ЕМИЛ ДЮРКЕМ разглежда социалните цели и социална детерминираност на образованието; образование и социализация; образование и социална адаптация; морално образование и социален консенсус; интелектуално образование, интелектуални способности и интелектуален стил. Произведението му “Еволюция на образователната мисъл във Франция” е свързано с развитието на общосоциологическата му теория;

МАКС ВЕБЕР разглежда обучението като ценностно-неутрална дейност, както и релацията власт – авторитет - бюрокрация в образованието. Описва социално-историческите форми на образоваността. Анализира образованието в контекста на капиталистическата рационалност.

Като самостоятелна дисциплина Социология на образованието се оформя през 50-те и 60-те години на ХХ век. Тя има следните основни направления в своето развитие:

ТОЛКЪТ ПАРСЪНЗ и ОЛИВ БЕНКС от гледна точка на структурно – функционалистките си пристрастия извеждат на преден план мястото на образованието като социален институт в системата на общественото възпроизводство като поставян на особено внимание социалната детерминираност на образованието, обществените му функции и преди всичко влиянието му върху социалната мобилност и т.н.

КРИСТОФЪР ДЖЕНКС в резултат на разочарованието от неубедителните изследвания на образованието в рамките на структурно-функционалната парадигма, оспорва както социалната така и индивидуалната ценност на образованието.

САМЮЕЛ БОУЛС и ГИНТИС дават оценка на образованието през призмата на възпроизводството на икономическите отношения;

ПИЕР БУРДИЙО и ЖАН-КЛОД ПАСЕРОН разглеждат образованието в контекста на властващата култура.

ЛУИ АЛТЮСЕР поставя образованието в коорелация с властващата идеология.

МАЙКЪЛ ЙЪНГ насочва своя изследователски интерес към спецификата на образователното знание;

ПАУЛ УИЛИС дефинира формите на съпротива на актьорите в образователния процес спрямо въздействията на властовите структури

ФИЛИП УЕКСЛЪР разкрива обвързаността на процесите в образователните институции със социалните движения.

Съвременните ориентации в Социология на образованието са насочени към очертаващите се проблемни области и са свързани с динамиката на процесите в образователната сфера [22], [37], [45], [50].

8. Социология на политиката

Нейният предмет се свързва с политиката като компонент на обществената система и нейните взаимовръзки с останалите обществени сфери.

Социология на политиката изследва: политиката като специфичен тип дейност, в основата на която стоят класови, групови, икономически и т.н. интереси; проследява механизмите, посредством които частният интерес на една класа или социален слой се налага като всеобщ интерес на цялото общество; класовата същност и съдържание на политическата

система, нейната организация, институции, партии и т.н.; политическите култура и психология на поведение и т.н.

Развитието ѝ се свързва с теориите на различни социални мислители като:

МАКС ВЕБЕР и неговите социологически трудове върху феномените на властта и господството, бюрокрация и формиране на легитимна рационална държава;

РОБЪРТ МИХЕЛС разкрива олигархичните тенденции в политическите партии;

АЛЕКСИС ДЪО ТОКВИЛ прави сравнителни разработки за извличане на американския политически опит в светлината на френската история;

КАРЛ МАРКС и ФРИДРИХ ЕНГЕЛС подчертават в своето научно творчество връзката между икономическата и политическата власт и нейния класов характер.

По-съвременните аспекти на Социология на политиката се свързват с:

ДЖОН ГАЛЪП насочва своите изследвания към прогнозиране резултатите от избори;

СЕЙМУР ЛИПСЕТ търси обяснение за политическата активност на масите;

РОБЪРТ ДАЛ и РАЛФ ДАРЕНДОРФ анализират политическия плюрализъм;

МОРИС ДЮВЕРЖЕ обяснява функциите на политическите партии в процеса на управление;

ЛУИС КОУЗЪР и МАЙКЪЛ ДЖЕНЪВИЦ анализират и обясняват политическите конфликти и ролята им в социалните процеси и др.

Социология на политиката непрекъснато търпи диференциация и разширяване обхвата на своята проблематика във връзка с нововъзникващите политически проблеми на национално и глобално ниво [22], [37], [30], [18], [46], [48], [34], [35], [36].

9. Социология на правото

Изследва закономерните взаимодействия между правото и другите обществени явления и техните елементи, като най-вече акцентира върху взаимвръзките с икономика, политика, социално управление, социален контрол и др.

Проблематиката на Социология на правото е насочена към: генезис и социална обусловеност на правото; правни норми, правни дейности, правно съзнание, праворелевантно поведение; различните юридически институции – съд, прокуратура, места за идтърпяване на наказания и др.

За възникване на Социология на правото се приема края на XIX и началото на XX век. Като нейното наименование е дадено през 1892 г. от италианския юрист ДИОНИСИО АНЦИЛОТИ. Теоретичната обосновка на товата социологическа дисциплина е направена през 1913 г., когато се появява труда на австриеца ОЙГЕН ЕРЛИХ "Основи на социологията на правото". Важни приноси към дисциплината имат:

МАКС ВЕБЕР с теоретичната си концепция за стратегическата роля на правото в политическата рационалност на обществото;

ЖОРЖ ГУРВИЧ, който свързва типовете глобално общество с правните системи;

ЛЕОН ДЮГИ разглежда правото, като един от аспектите на социалната солидарност

РОСКОУ ПАУНД и ЕДУАРДО РОС, които обосновават разбирането си, че правото не е нищо друго освен налична юридическа практика, а юристите са призвани да бъдат социални инженери.

Социология на правото се развива от много други учени, измежду които ТОЛКЪТ ПАРСЪНЗ, НИКЛАС ЛУМАН, ЮРГЕН ХАБЕРМАС, МИШЕЛ ФУКО и др. Обобщено представени *основните направления* на дисциплината са: *Първо направление – приложно:* изследва действащото право в дадено общество и поведението на социалните субекти и др.; *Второ направление – правна социология:* изучава правната технология и начините за действие на правото; *Трето направление – нормативна социология:* анализира правното поведение на субектите, създаващи и привеждащи правните норми в действие като елементи на социалния контрол и т.н. [22], [37], [42], [43].

10. Социология на семейството

Разкрива структурата, функциите и тенденциите за развитие на семейството като малка социална група. Тя изучава: място и роля на семейството в различните сфери на обществения живот – икономика, политика, образование, право, религия и т.н.; взаимоотношенията между личността, семейството и обществото; различните форми на семеен живот в социално-исторически план; семейство и форми на родство; исторически форми на развитие на брака и т.н.

В еволюционните теории на ХЪРБЪРТ СПЕНСЪР, ЛУИС МОРГАН и др. се намират първоизточниците на Социология на семейството. По –нататък тя е разработена в различни аспекти от:

ФЕРДИНАНД ТЪОНИС и ЕМИЛ ДЮРКЕМ – типологично разделя „общност” от „общество”, фиксиращо прехода от традиционното аграрно общество към индустриалното общество;

МАКС ВЕБЕР – прави типология на общностите като основни форми на социална агрегираност в обществата;

КАРЛ ЦИМЕРМАН – теория за цикличното развитие на семейството и семейната дезорганизация; изследвайки историята на семейството той открива една непрекъснато повтаряща се схема на три вида семейства и прави извода, че възходът и падението на цивилизациите зависи от тези три вида семейства - настояническото семейство, домашното семейство и атомистичното семейство.

ДЖЕЙМС КОНАНТ - основен мотив на съвременната епоха е импулсът към унищожаване на семейството в неговия исторически библейски смисъл; семейството, такова, каквото е в Писанието, е антидемократична и аристократична институция; неговото съществуване подкопава демокрацията и всяко движение към равенство;

ЕДУАРД ШОРТЪР – смята, че през 60-те и 70-те цялата структура на семейството започва да се променя; семейното ядро се разпада – за да бъде заменено от свободно движещата се двойка - една брачна диада, подложена на драматични разпадания и сливания и без кръжащите спътници на деца в пубертета, близки приятели или съседи.

Съвременната Социология на семейството фокусира своето внимание главно върху: семейните функции и тяхната модификация в исторически аспект; нравствено-психичните характеристики на семейството; дефиниране на семейните функции в зависимост от характера на потребностите, дейностите и отношенията в семейството; фокусиране върху репродуктивната, сексуалната, стопанската, културната и др. функции на семейството; проблемите на семейната власт и демократизиране на семейните отношения; социалните политики насочени към семейството; стабилизация и дестабилизация на съвременното семейство и др. [22], [23], [49].

11. Социология на социалното управление

Анализира и изучава взаимодействието на социалното управление със социологическата система на обществото и взаимодействията между собствените си елементи. Тя разкрива: социологическите аспекти и проблеми на борбата за овладяване на една политическа власт при прехода от едно към друго обществено устройство; смяната на управляващите партии и групировки в рамките на едно и също обществено устройство; социологическата природа на обекта на социалното управление в цялото ме многообразие; управленските институции – държава, партии, обществени движения, групи и т.н.; принципите, подходите, механизмите и формите на социално управление; характерът на социалния контрол и т.н.

Като първоизточници на Социологията на социалното управление могат да се приемат управленските теории на:

РОБЪРТ ОУЕН - един от социалистите утописти, който за първи път обръща внимание на човешките ресурси като основен ресурс на организацията и създава мотивационни стимули;

ЧАРЛЗ БАБИДЖ - математик, който формулира няколко основни принципа на управление и описва как функционира поточната линия; обръща внимание на ефективното и ефикасното в една организация;

АНРИ ФАЙОЛ - в основата на административната си теория откроява 5-те функционални области на управлението – планиране, организиране, ръководене, координиране и контрол;

ХАРОЛД УРУИК – спира вниманието си върху организационната структура и т.нар. формална организация (организация, чието действие е строго подчинено на вътрешни и външни правила);

МАКС ВЕБЕР – основно понятие за социалното управление при него е бюрокрацията; противопоставя бюрокрацията като символ на реда, срещу хаоса;

ФРЕДЕРИК ТЕЙЛЪР – извежда четири принципа на управлението и др.

ЕЛТЪН МЕЙО - според него такива фактори като удовлетвореност и производителност зависят не само от икономически подбуди, но и от някои социални характеристики: взаимоотношенията между членовете в един колектив, рутинност или творчество при изпълнението на определена работа.

ДЪГЛАС МАКГРЕГЪР – според който са налице две теории – X и Y - това са два подхода към управлението; X се основава на механизмите на контролиране и методите на принуда, които заставят работниците да извършват поставената им задача; Y акцентира върху 3 неща: създаване на благоприятни условия за изява на всеки служител и възможност за инициативност и самостоятелност.

ЕЙБРАХАМ МАСЛОУ – основател на теорията за мотивацията; според нея хората се ръководят от определени потребности, които са подредени в определена йерархия – физиологични; потребност от сигурност; социални потребности; признание и реализация.

ДЕЙВИД МАККЛЕЛАНД – счита, че на хората са присъщи 3 потребности – власт, успех и принадлежност (подредени по сила).

ВИКТОР ВРУУМ – според него потребностите не са единственото и необходимо условие за мотивация; човек очаква и се надява, че избран тип поведение действително води до задоволяване на желаното; очакването е оценка на личностната вероятност за дадено събитие.

Социологията на социалното управление продължава да разширява своята понятийна система и приложения в съвременността, което е обусловено от бурното протичане на социалните процеси след разпада на така наречената Социалистическа система и трансформирането на обществата от нея в плуралистични и демократични общества [22], [4].

12. Социология на труда

Обект на тази социология е обществения труд, а предмет – трудът в контекста на обществената система, движеща сила на нейното развитие. Нейна област са: трудовите отношения в рамките на обществения възпроизводствен процес; разделението на труда през призмата на трудовите отношения.

Социологията на труда реализира своите изследвания в три направления: Първо направление – разглежда трудовите отношения от гледна точка на общностите, на трудовите обединения; Второ направление – изследва трудовите отношения в исторически контекст и социално-политическите условия, в които протичат; Трето направление – обяснява трудовите отношения през призмата на разделението на труда и интересите на личността и групите в тях;

Тези направления присъстват при всяка интерпретация на трудовите отношения като цяло и се разглеждат винаги комплексно.

Социологията на труда възниква в САЩ като *Индустриална социология* през 30-те години на XX век. В началото тя се свързва с теоретичните постановки на:

ФРЕДЕРИК ТЕЙЛЪР – поставя началото на Школата на научното управление, като обосновава принципи за управлението на труда, измежду които по важните са: научен подбор и развитие на способностите на работниците; специализация на труда; правилен подбор, разпределение и развитие на кадрите; ланиране на работата и разпределянето ѝ по график, определяне на стандарти, парични поощрения и т.н.; един от основните принципи на Тейлър се изразява в следното: по-високата заплата за работника означава по-евтина продукция;

ХЕНРИ ФОРД – рационализация на труда; усъвършенства последователно конвейерното производство в автомобилостроенето, **което** довежда до силно нарастване на

производителността на труда; тази система на работа става революционна не само за индустриалните продукти, но и силно повлиява модерната култура;. в допълнение към това в заводите Форд е въведен осемчасов работен ден, първоначално при шестдневна, а по-късно при петдневна работна седмица;

ЕЛТЪН МЕЙО – Школа на човешките отношения: Изследванията, които той провежда през 30-те години на XX век в Хоторнските заводи на Чикаго, показват важността на групите при въздействие върху индивидите на работа; доказва, че подобряването на условията на труд, повишават ефективността на труда; провежда изследвания за начини за подобряване на производителността, например подобрение на осветлението на работното място; открива, че от удовлетворението от работата зависят до голяма степен неформалните социални отношения в работния колектив; работници не може да се разглеждат изолирано, те трябва да се смятат за членове на група; Неформалните и неофициални групи, сформирани на работното място, имат силно влияние върху поведението на работниците в групата и др.

Дефинирайки предмета на тази социология много следващи автори работят в нейното поле, измежду които ЯН ШЧЕПАНСКИ, ЯРОСЛАВ КОХУТ, КРЪСТЬО ПЕТКОВ, ЧАВДАР КЮРАНОВ, ГЕОРГИ КОСТОВ и др.

Заслужаваща внимание е позицията на двама френски учени ЖОРЖ ФРИДМАН и ПИЕР НАВИЛ, които в своя „Трактат по социология на труда“ от 60-те години на XX век изразяват мнение, че Социологията на труда е теория от среден обseg (средно равнище), като процесите, които тя обяснява са ориентирани към междинно равнище в структурата на обществото.

Съвременната Социология на труда изпълнява две основни функции: Първа функция – теоретико-познавателна: систематизира и дава нови знания, които подпомагат управленците по-добре да разбират същността на труда като социално явление и да разработят механизми за неговото управление; Втора функция – управленска, която се осъществява в три направления: 1.набиране на специфична социологическа информация с цел подпомагане на управлението; 2.прогнозиране и планиране в сферата на труда; 3.изготвяне на проекти за промяна на трудовата действителност [22], [16], [20], [25].

13. Социология на спорта

Направление в социологията, която изучава спортове и спортни постижения като социален феномен и описва структурата на спорта, нейното функциониране и развитие. В допълнение към социологическото познание се използват и постиженията на история, политология, антропология, социална психология, икономика. В последно време социологическият подход се обогатява с използване постиженията на културологията, медиезнанието.

Предметът на Социология на спорта е свързан с проблема за социалния ред в спортното пространство, т.е. как се създават, запазват, функционират и изменят трайни и регулируеми отношения между социални актьори, които имат противоположни интереси и разполагат с различни ресурси по отношение производството и разпространението на спортния продукт.

Социология на спорта има за цел: разкриване връзката между спортна дейност и съответните социални структури; изследването на ролята, функциите и ценностите на спорта в живота на хората и обществото; анализ на появата и разпространението на различни видове спорт в обществото; изследване на процеса на социализация в съвременния спорт; изследване променливостта на спорта, в отговор на социалните промени; допълване на понятийния апарат на социологията като наука.

Първите текстове свързани със Социологията на спорта се появяват за първи път в началото на 1920 г. в Европа и Северна Америка, но дисциплината не се е развива до 1960 г. изапочва да се изучава в университетите.

За създаването и развитието ѝ в света принос има Международния комитет на социологията на спорта към ЮНЕСКО, който е създаден през 1965 г. и включва представители на науките, на физическото възпитание и социолози. Именно това събитие, според много

социолози поставя началото на Социологията на спорта като самостоятелна дисциплина. Към 2011 г. членовете на комисията са учени от над 40 страни.

В теоретичен аспект Социологията на спорта има за свои източници: ТОРНСТЕЙН ВЕБЛЕН – разглежда спорта като част от културата; ЙОХАН ХЪОЙЗИНХА - в Homo Ludens изследва игровия елемент на културата; ПЕТЕР МАКИНТОШ – обосновава спорта като част от обществения живот; ДЖОН ЛОЙ – анализира природата на спорта.

През последните тридесет години, са разработени различни теории в рамките на младата наука и те успешно се прилагат се към различни спортове, в различни страни по света. В областта са написани безброй учебници и справочници, главно в Европа и Северна Америка. В последно време се наблюдава и творческа активност на социолозите на Южна Америка и Африка в областта на Социологията на спорта.

В момента по света действат различни *научно-изследователски центрове по Социология на спорта*, измежду които: Канада - Университетите във Ватерлоо и Торонто; Южна Корея - Национален университет в Сеул; Япония - Университета Цукуба; Нова Зеландия - Университета в Отаго и др.

В България през 1967 г. се създава сектор „Социология на спорта” в Национална Спортна Академия „Георги С. Раковски”, през 1976 г. се създава Изследователския комитет по „Социология на спорта” към Българската социологическа асоциация, а от учебната 1976/1977 година дисциплината „Социология на спорта” се изучава в НСА [22].

14. Други социологически дисциплини

Извън представените подробно дотук социологически дисциплини, в рамките на социологията съществуват още:

Социология на града - изучава генезиса, природата, и общите закони на развитието и функционирането на града като част от интегрирана система за социално-пространствена организация на обществото;

Социология на селото - изучава произхода, естеството и общите закони на развитието и функционирането на селото като социална система и елемент на социалната и териториалната организация на обществото;

Социология на свободното време - изучава: 1.структурата на свободното време като елемент на живот по отношение на социалните институции, социална структура, култура и т. н.; 2.поведението на индивидите и социалните групи в свободното им време;

Социология на медицината - изучава: 1.състоянието на здравето на населението; 2.неговата социална обусловеност и роля в развитието на обществото; 3.организационната структура и ефективност на здравните заведения; 4.системата на здравеопазването.

Социология на младежта – изучава: 1.поведението на младежта като социално-демографска група намираща се в преходен етап между детството и света на възрастните; 2.преминаването на тази група през важен етап на социализация, образуване на социални и професионални очаквания, роли и статуси.

Социология на морала - изучава функционирането на морала като система от взаимосвързани норми, ценности, наказания, модели на поведение;

Социология на организациите - изучава социалните модели и механизми на функциониране и организациите като многофункционални сложни системи на обществени отношения;

Социология на пола - изучава: 1.моделите на диференциация на мъжки и женски роли и статус; 2.разделението на труда между половете; 3.културни символи и социално-психологически полови стереотипи; 4.влиянето на пола върху различните аспекти на социалното поведение;

Социология на жената – изучава: взаимодействията и взаимоотношеността между основните социални роли, които изпълнява жената като член на обществото: участник в общественото поризводство; в обслужването и управлението; социализиране на децата и др.; анализира как измененията в икономическото, политическото и културното развитие на

обществото се отразяват върху социалния статус, самочувствие, мироглед и т.н. на жената и др.;

Социология на престъпността - изучава социалните и психологически аспекти на престъпността, причините и мерките за нейното предотвратяване и наказанието като форма на социален контрол;

Социология на селското стопанство - изучава формите на организация на работата, структурата и функционирането на различните социални и професионални групи в областта на селското стопанство;

Социология на музиката - изучава различните аспекти на социалното съществуване на музика, както и многообразието от форми на изкуството и неговите публични прояви;

Социология на езика - изучава: 1. връзката между език и общество; 2. социалната функция на езика; 3. ролята на езика при осъществяването на обществен контрол; 4. различия на езика като отражение на социалната структура и стратификация; 5. съотношението между езиковите ресурси и социален статус, роли и т.н.

Наказателна социология - изучава престъпността като масово социално явление и фокусира изследванията си върху идентифицирането на социалните причини за престъпността;

Етносоциология - изучава генезиса, характера, общите модели на етнически групи, междуетническите отношения и реализиране на основните и методологични принципи в своите изследвания.

Социология на културата - изучава: 1. модели на развитие и експлоатация на културата в обществото; 2. получаване, съхранение, разпространение и усвояване на идеите, мненията и културните норми, ценности и модели на поведение;

Социология на интелектуалците – изучава и анализира характеристиките на интелигенцията като определена социална група;

Промислена социология - изучава социалните явления, системи и процеси в областта на промишлеността като форма на обществен живот;

Военна социология - изучава: 1. армията като социална организация; социални аспекти на войната и мира (тук се припокрива със Социология на войната и мира); 2. организация и управление на военните институции и организации в тяхното взаимодействие с други социални институции.

Социология на страха – прилага социологически подход към страха като чувство, който определено се смята за социално-психологически феномен; изследва култура на страха в съвременните общества и систематично го теоретизира в социални контексти; конструира от социалните параметри на страха в модерните общества;

Институционална социология – изучава: 1. социалните институции като устойчиви форми, за организация и регулиране на обществения живот; 2. социалното поведение във връзка със съществуващите правила и институции;

Социология на модата – изучава същността на модата, нейните социални функции, източниците на появяване, модели на разпределение, както и специфика на модата спрямо различните социални групи; анализира се модата не само като феномен на обществото, но и като елемент на социалната и производствена система, която остава отпечатък върху развитието на обществото и върху динамиката и посоката на развитие на останалите обществени сфери;

Социология на социологията - изучава науката социологията като социален феномен [22], [37]

Посочените социологически дисциплини не изчерпват цялата дисциплинарна структура на социологията, но показват нейната многоаспектност и стремеж тя да вникне задълбочено и разпростре своите анализи върху всички сфери на обществената система.

References:

1. Abat, A., Haos ot distsiplini, izd. Paradigma, Saofia, 2004

2. Adorno, T., Esteticheska teoria, izd. Agata – A, Sofia, 2002
3. Asen Kartalov, Strahat, izd. PU, Plovdiv, 2003
4. Babosov, E., Sotsiologia upravlenia, izd. TetraSistems, Minsk, 2009
5. Beznyuk, D., Sotsiologia religii. V: «Religia: Ėntsiklopedia», sost. i obsht. red. A. A.
6. Behar, N., Sotsiologia na voynata i mira, V: Ėntsiklopedichen rechnik po sotsiologia, s.448-449, BAN, Sofia, 1996
7. Budon, R., Sotsiologiyata kato nauka, izd. Iztok – Zapad, Sofia, 2012
8. Bargar, P., (sast.). Desekularizatsia na sveta, Sofia, 2004
9. Bargar, P.,T., Lukman, Sotsialno konstruirane na realnostta, izd. Kritika i humanizam, Sofia, 1996
10. Veber, M., Genezis na zapadnia ratsionalizam (antologia), izd. Kritika i humanizam, Sofia, 2000
11. Veber, M., Protestantskata etika i duhat na kapitalizma, Prosveta, Sofia, 2004
12. Garadzha, V., Sotsiologia religii, Moskva: INFRA-M, 2005
13. Goroshkov, A., Sotsiologia truda, izd. Okey-kniga, Minsk, 2010
14. Grazhdan, V., Sotsiologia upravlenia, izd. KnoRus, Moskva, 2009
15. Grigoryev, V., Sotsiologia nauki: uchebnik. SPb: 2011
16. Dimitrov, D., Sotsiologia na truda, Sofia, 2000
17. Dulov, V., Vslushvane v bitieto, Sofia, 2000
18. Dyuverzhe, M., Sotsiologia na politikata, Izd. Kama, Sofia, 1999
19. Dyurkem, E., Da mislim vazpitaniето, Sofia: izd. SONM, 2006
20. Dyurkem, E., Za razdelenieto na obshtestvenia trud, izd. Sonm, Sofia, 2002
21. Engels, F.,Proizhod na semeystvoto, chastnata sobstvenost i darzhavata, Partizdat, Sofia, 1975
22. Ėntsiklopedichen rechnik po sotsiologia, izd. BAN pod obshtoto nauchno rakovodstvo i redaktsia na chl. kor. prof. d-r Stoyan Mihaylov, Sofia, 1996
23. Zritneva, E., Sotsiologia semyi, Uchebnoe posobie dlya studentov vuzov, Moskva, VLADOS, 2006
24. Ikonomicheska sotsiologia, uchebnik na UNSS, sast. i nauch. red. Prof. dik Tasho Pachev i prof. d-r Blagoy Kolev, 2005
25. Kostov, G., Sotsiologia na truda. Izsledvane varhu predmeta i kategorialnia aparat. Izd. Nauka i izkustvo, Sofia, 1986
26. Kun, T., Strukturata na nauchnite revolyutsii, izd. „P. Beron“, Sofia, 1996
27. Naumova, S., Sotsiologia na pravoto, izd. BAN, 2012
28. Obratsov, I., Sotsiologia voynы i mira, Moskva, 2013
29. Pachev, T., B. Kolev, Ikonomicheska sotsiologia, izd. UNSS, Sofia, 2007
30. Pachkova, P., Politicheska sotsiologia, YuZU, Blagoevgrad, 2009
31. Peycheva, D., Medializirana realnost, YuZU, Blagoevgrad, 2011
32. Petev, T., Teoria za masovata komunikatsia, Sofia, 2004
33. Smit, A., Bogatstvoto na narodite, izd. Rata, Sofia, 2010
34. Todorov, A., Elementi na politikata, izd. na NBU, Sofia, 2012
35. Todorov, A., Modernata politicheska misal, Sofia, 2001
36. Fotev, G., Granitsite na politikata, Sofia, 2001
37. Fotev, G., Distsiplinarna struktura na sotsiologiyata, Sofia, 2006
38. Freyzar, D., Zlatnata klonka, 1 i 2 ch., Sofia, 2006
39. Shyutts, A., Smislovoto izgrazhdane na sotsialnia svyat, izd. Kritika i humanizam, Sofia, 2010
40. Yahiel, N., Sotsiologia na naukata, Partizdat, Sofia, 1982
41. **Barry Glassner**, The Culture of Fear, New York, 1999
42. **Cotterrell, R.**, Living Law: Studies in Legal and Social Theory (Aldershot: Ashgate), 2008
43. **Cotterrell, R.**, Sociology of Law, in Encyclopedia of Law and Society: American and Global Perspectives (Thousand Oaks: SAGE), 2007
44. **Gross, M.**, Ignorance and Surprise: Science, Society, and Ecological Design, Cambridge, MA: MIT Press, 2010

45. **Hallinan, M.**, Handbook of the Sociology of Education, Springer, 2006
46. **Khen, L.**, Meritocratic Education and Social Worthlessness, Palgrave-Macmillan, 2012
47. **Malesevic, S.**, The Sociology of War and Violence, Cambridge: Cambridge University Press, 2010
48. **Nash, K.**, Contemporary Political Sociology, Oxford, Wiley-Blackwell, 2010
49. **Newman, D.**, Families: A Sociological Perspective, McGraw-Hill Higher Education, Boston Mass, 2008
50. **Sadovnik, A.**, Sociology of education: a critical reader, Routledge, 2007
51. **Wehling, P.**, Beyond knowledge? Scientific ignorance from a sociological point of view, Zeitschrift fur Soziologie 30 (6), pp. 465–484, 2001